

Elina Piispanen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2020

SANATAIDEKASVATUS KIELELLISEN KEHITYKSEN TUKIJANA VARHAISKASVATUKSESSA

Sanataideopas päiväkotikielmaportaan

TIIVISTELMÄ

Elina Piispanen

Sanataidekasvatus kielellisen kehityksen tukijana varhaiskasvatuksessa.

Sanataideopas päiväkotikielikeskus Kulmakartanoon.

58 s., 5 liitettä

Syyskuu 2020.

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi.

Toiminnallisena opinnäytetyönäni valmistuu sanataideopas, joka tarjoaa valmiita harjoituksia varhaiskasvatukseen 5-6-vuotiaiden lasten käyttöön. Sanataideopas on kehittämistyö jyvaskyläläiseen taidepäiväkotikielikeskukseen Kulmakartanoon, joka valikoitui yhteistyökumppaniksi taidepainotteisuutensa vuoksi. Opinnäytetyöni tuo henkilökunnan tietoisuuteen sanataidekasvatuksen käsitteen sekä keinoja hyödyntää sanataidekasvatusta varhaiskasvatuksen arjessa. Oppaan harjoitukset on laadittu siten, että ne huomioivat ikäluokan valmiudet niin kielen kehityksen kuin tarinankerrontataitojen osalta. Lapsille luetaan päiväkodissa, mutta oppaan harjoitusten avulla lapsi saa itse olla tarinan tuottaja. Yhteistyökumppanilta saadun palautteen mukaan opas antaa hyviä ideoita ja konkreettisia esimerkkejä sanataidekasvatuksesta. Näin olleen opinnäytetyön tavoite toteutuu.

Teorian osalta opinnäytetyöni pohjaa varhaiskasvatusikäisten valmiuksiin sanataidekasvatukseen vastaanottajina sekä sanataidekasvatukseen hyötyihin. Luovuutta ja osallisuutta edistävät työmuodot nähdään lapselle luontevina tapoina oppia. Sanataidekasvatus tukee lapsen kielen ja lukutaidon kehittymistä sekä halua ilmaista itseään.

Sanataidekasvatukselle on paikkansa ja tarkoituksensa varhaiskasvatuksessa. Käsitteen ja työmuotojen tutuksi tekeminen on tärkeää matkalla, jolla kasvatetaan lapsista luovia, itseään ilmaisevia tarinankertojia ja lukijoita.

Asiasanat: Sanataide, sanataidekasvatus, varhaiskasvatus, kielellinen kehitys

ABSTRACT

Elina Piispanen

Verbal art as a supporter of linguistic development in early childhood education.

Verbal art guide for kindergarten Kulmakartano.

58 p., 5 appendices

Autumn 2020

Diakonia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor of social services.

My functional thesis is a verbal art guide, which provides exercises for the use of 5-6-year-old children in early childhood education. Verbal art is a development work for Kulmakartano, an art daycare center in Jyväskylä, which was selected as a partner because of its emphasis on art. My thesis brings the concept of verbal art education to the awareness of the staff as well as ways to utilize verbal art education in the daily life of early childhood education. The exercises in the guide have been designed to take into account the age group's abilities in terms of both language development and storytelling skills. Children are read to in kindergarten, but with the help of the guide's exercises, the child can be the producer of the story himself. According to the feedback received from the partner, the guide provides good ideas and concrete examples of verbal art education. The goal of this thesis is realized.

In terms of theory, my thesis is based on the abilities of early childhood educators as recipients of verbal art education and the benefits of verbal art education. Forms of work that promote creativity and inclusion are seen as natural ways for a child to learn. Verbal art education supports the development of a child's language and literacy, as well as the desire to express themselves.

Verbal art education has its place and purpose in early childhood education. Getting to know the concept and forms of work is important on the journey of raising children to be creative, self-expressing storytellers and readers.

Keywords: Verbal art, early childhood education, verbal art education, linguistic development

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VARHAISKASVATUS KIELEN JA MIELIKUVITUKSEN TUKIJANA.....	5
2.1 Varhaiskasvatuksessa tutustutaan lastenkirjallisuuteen	5
2.2 Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo lisääntyy lukemalla	7
3 VARHAISIÄN SANATAIDEKASVATUS	8
3.1 Sanataidekasvatuksessa lapsi on tarinan tekijä.....	9
3.2 Aiemmat tutkimukset varhaiskasvatusikäisten sanataiteesta.....	11
4 KIELELLISET VALMIUDET 5-6-VUODEN IÄSSÄ	12
4.1 Lapselle lukeminen tukee kielen kehittymistä	13
4.2 Kerronta tukee kielellistä tietoisuutta.....	14
4.3 Lukeminen hoivaa ja hoitaa	15
4.4 Kuullun ymmärtäminen	16
4.5 Lapsi lukijana	17
5 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TAVOITE JA TOTEUTUS	18
5.1 Yhteistyökumppani	18
5.2 Asiantuntijahaastattelut aineistokeruun muotona.....	20
5.3 Asiantuntijahaastatteluiden anti oppaan rakentumiselle	21
6 SANATAIDEOPPAAN TOTEUTUS	24
6.1 Oppaan ulkoasu ja rakenteelliset seikat.....	24
6.2 Oppaassa käytetty lasten kuvakirjallisuus.....	25
6.3 Oppaan harjoitukset.....	26
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	29
8 POHDINTA	31
8.1 Opinnäytetyön prosessin pohdinta.....	32
8.2 Eettisyyden pohdinta.....	33
8.3 Oman ammatillisuuden pohdinta.....	34

LÄHTEET	35
LIITE 1: Opas.....	39
LIITE 2. Kysymykset Anne Karjulalle ja Pia Krutsinille	55
LIITE 3. Kysymykset Suvi Haapalalle	56
LIITE 4: Anne Karjulan palaute	57
LIITE 5. Palautekysely ja palaute päiväkotia Kulmakartanosta	58

1 JOHDANTO

Ajatus opinnäytetyöhöni syntyi opiskellessani lasten ja nuorten sanataideohjausta Kuopiossa Snellman-kesäyliopistossa vuosina 2018-2019. Sanataideohjauksen ammattilaisten johdolla me opiskelijat kävimme läpi lukuisia lapsille ja nuorille suunnattuja sanataideharjoituksia. Lisäksi olen seurannut tyttäreni kiinnostusta tarinoihin ja loruihin. Jo 2-vuotiaana hän muisti ulkoa helppoja riimirunoja. Kolmevuotiaana hän kertoi tarinoita käyttäen esimerkiksi tarinanoppia. Pienelläkin lapsella on valtava potentiaali tarinankertojaksi.

Lasten lukijuutta ja lukutaidon säilymistä digitalisoituvassa maailmassa pohditaan paljon. Sanataidekasvatus osaltaan tukee lapsen lukemaan oppimista ja kiinnostusta kieleen. Se vahvistaa lapsen osallisuutta ja tuo lapselle keinoja tuoda omaa ääntään ja mielipiteitään esille. Varhaiskasvatusikäinen lapsi on vapaa kielioppisäännöistä. Kielellä voi leikitellä ja tehdä tarinoita. Kouluikä lähestyvän lapsen kielen kehityksen taso sekä mielikuvitus ovat sillä tasolla, että tarinankerronta sekä erilaiset kielelliset harjoitteet onnistuvat, ja lapsi hyötyy niistä.

Sanataidekasvatuksessa on ripaus jotain perinteistä maailmassa, jossa nuoret viettävät aikaa sosiaalisessa mediassa. Sanataiteen keinoin pyritään kasvattamaan lapsia, jotka nauttivat kirjoista ja kielestä.

Opinnäytetyönäni valmistuu sanataideopas päiväkotikulmakartanoon. Kulmakartano on jyvaskyläläinen, Touhula-ketjuun kuuluva taidepainotteinen päiväkotio. Oppaani kautta sanataidekasvatuksen käsite tulee tutuksi valitussa päiväkodissa. Opas tuo valmiita sanataideharjoituksia henkilökunnan käyttöön.

Opas kohdentuu 5-6-vuotiaille lapsille, sillä ikäryhmän lapset aloittavat lähitulevaisuudessaan koulun. Alakoulussa lapsi opettelee lukemaan sääntöjen mukaisesti. Koulussa ihminen on oppimassa, varhaiskasvatuksessa kielellä vielä leikitellään. Sitä varhaiskasvatusikäisen sanataidekasvatus onkin – leikkiä kielellä.

2 VARHAISKASVATUS KIELEN JA MIELIKUVITUKSEN TUKIJANA

Rusasen ja Ruokosen (2009, 2011) mukaan päiväkodissa kulttuuri- ja taidekasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista pedagogista toimintaa. Aikuisella on tässä vastuullinen rooli olla järjestämässä tilaa ja materiaaleja lastenkulttuurille. Varhaiskasvatuksenopettaja on se, joka vastaa kuvataide-, musiikki- ja draamakasvatuksesta, lastenkirjallisuudesta sekä tanssi-ilmaisusta integroiden niitä päiväkodin muuhun toimintaan. (Rissanen & Mustola 2017, 304.)

Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaavissa dokumenteissa, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018), painotetaan lastenkulttuurin merkitystä taidekasvatuksen yhteydessä. Luovuutta ja osallisuutta edistävät työmuodot nähdään lapselle luontevina tapoina oppia. Varhaiskasvatuksen oppimisen alueita on viisi: Kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Näistä kielten rikas maailma ja ilmaisun monet muodot ovat kategorioita, joihin sanataidekasvatus asettuu. Kielten rikas maailma -lohkon alle asettuvat kielelliset taidot ja valmiudet sekä kielelliset identiteetit. Ilmaisun monet muodot -osioon nostetaan musiikillinen, sanallinen, kuvallinen ja kehollinen ilmaisu. Näihin luokkiin myös sanataidekasvatus asettuu,

Ilmaisun monet muodot on oppimisen alue, jolla varhaiskasvatuksen tehtäviä ovat musiikillisen, kuvallisen, kehollisen ja sanallisen ilmaisun kehittymisen tukeminen perustaitoja harjoittelemalla sekä tutustumalla eri taiteenaloihin. (Rissanen & Mustola 2017, 304.)

2.1 Varhaiskasvatuksessa tutustutaan lastenkirjallisuuteen

Päiväkodissa lastenkulttuuria tehdään näkyväksi eri tavoin. (Rissanen & Mustola 2017, 305). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhdessä vanhempien kanssa tukea lapsen puheen ja kielen kehittymistä. Päivähoidossa lapsella tulee olla mahdollisuus tutustua kaikkiin lastenkirjallisuuden lajeihin. Kirjoihin, jotka eri tavoin harjaannuttavat lapsen kielellistä tietoisuutta. (Heikkilä-Halttunen 2018, 117.)

Varhaiskasvatuksessa luodaan myönteistä suhdetta kirjoihin. Sanataidekasvatuksella pyritään innostamaan myös niitä lapsia, joille kirjallisuus ei ole tuttua. Sillä myös syvennetään kirjallisuudesta kiinnostuneiden lasten innostusta ja ruokitaan lapsen mielikuvitusta. Sanataideharjoitukset antavat lapselle rohkeutta tuoda esiin omia ajatuksiaan sekä käsitellä kuulemaansa tarinaa. (Heikkilä-Halttunen 2018, 117.)

Pienet lapset eivät lue itse. Kasvattajat ja opettavat aikuiset ohjaavat heitä kasvamaan lukijoiksi ja tekstin ymmärtäjiksi. (Lue Lapselle. Varhaiskasvatus voi sytyttää lukukipinän.) Lapsella on oltava mahdollisuus valita itse kirjoja. Hänen on saatava tutustua niihin yksin ja muiden lasten kanssa sekä aikuisen johdattamana. Kun tuttuja kirjoja luetaan useaan kertaan, tulevat samat hahmot läheisiksi. Aikuisen vastuulla on kuitenkin tuoda lapsen saataville eri tavoin kuvitettuja kirjoja ja kiinnostuksen kohteita. Valittujen kirjojen on tarjottava mahdollisuus samaistua, kokea empatiaa, huumoria ja kielellisiä elämyksiä. Kirjat ja sadut auttavat faktan ja fiktion rajan hahmottumisessa. (Suojala 2009, 42.)

Varhaiskasvatuksessa esikouluikäisten kohdalla kieleen kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota lapsen ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen välineenä sekä maailmankuvan laajentajana. Esikoulun opetussuunnitelmankin perusteissa sanotaan, että sen tehtävä on tukea lapsen kielen rakenteiden ja muotojen havaitsemista. Esikoulussa vahvistuu lapsen kiinnostus puhuttuun kieleen, lukemiseen ja kirjoittamiseen. Lapsen keskittymiskykyä harjoitetaan esimerkiksi pitkiä kirjoja lukemalla. On ensiarvoisen tärkeää luku- ja kirjoitustaidon sekä sanavaraston kehittymisen kannalta, että lapsi kokee tulleen kuulluksi. Hänellä on oltava mahdollisuus arkiseen kanssakäymiseen ja vuorovaikutukseen. Sanataide on oivallinen keino toteuttaa tätä yhtä esikoulun perustehtävistä. (Heikkilä-Halttunen 2018, 153–154.) Esimerkiksi kuvakirjan pohjalta tehtävät sanataideharjoitukset ovat omiaan kehittämään lapsen mielikuvitus- ja luetunymmärtämistaitoja, vaikkakin eskarilainen on usein valmis kuuntelemaan jo pitkiäkin tarinoita.

Esiopetuksen opetussuunnitelman 2014 mukaan esiopetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Ajatuksena on, että lapset saavat kokemuksia niin spontaanista ilmaisusta kuin yhteisesti suunnitellusta prosessista.

Ilmaisumuotoina voidaan käyttää muun muassa draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

2.2 Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo lisääntyy lukemalla

Yksi varhaiskasvatuksen tehtävä on osaltaan mahdollistaa erilaisista taustoista tulevien lasten yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppimisessa ja elämässä. Lap-
sille lukeminen on keino lisätä tasa-arvoa.

Ne lapset, joiden kotiympäristö on tukenut lapsen kiinnostusta kirjoihin ja tarinoihin, löytävät ne melko helposti myös päivähoitossa ja ovat aloitteellisia ja innokkaita kirjoihin tutustujia. Sen sijaan erityinen haaste ovat ne lapset, joiden kotona lukeminen ja kirjojen tutkiminen ei ole jokapäiväistä tai joiden kielelliset edellytykset eivät ole eri syistä samalla tasolla kuin muilla ryhmän lapsilla. Aikuisen tulisi-
kin näiden lasten kohdalla erityisen herkästi havainnoida lasta ja tuoda hänen ulottuvilleen kirjoja, jotka sekä tukevat lapsen mielikuvien muodostusta, kielen kehitystä sekä tarinan hahmottamista. Selkeät kuvatarinat tai itse kuvien tai esi-
neiden avulla kerrotut sadut voivat tukea näitä lapsia siinä vaiheessa, kun osa lapsista kykenee jo kuuntelemaan mielikuvituksellista ja kielellisesti vaativampaa satua isossakin ryhmässä. (Suojala 2009 41–42.)

3 VARHAISIÄN SANATAIDEKASVATUS

Vuonna 2004 ilmestyneessä lasten ja nuorten luovan kirjoittamisen oppaassa Timantinmetsästäjät muotoillaan sanataidekasvatuksen tavoitteita seuraavasti:

” Sanataidekasvatuksen perustavoite on kehittää lapsessa ja nuorella rohkeutta, taitoa ja halua ilmaista itseään suullisesti ja kirjallisesti. Taidekasvattajan tehtävä on suunnitella oppilaan tutkimusmatka taiteeseen, kulttuuriin, ympäröivään maailmaan, itseensä ja toisiin ihmisiin sellaiseksi, että omatoimisuus ja uteliaisuus jäävät hänessä pysyviksi ominaisuuksiksi.” (Takkinen & Tolonen 2004, 88.)

Ekström, Puikkonen ja Suoniemi (2019, 5) määrittelevät sanataiteen Sanataidetta on! -teoksessaan kirjallisuuden kodiksi. Sanataiteen päämääränä ei ole uusien kirjailijoiden kasvattaminen. Sen tavoitteena on kasvattaa kielestä, kirjallisuudesta ja tarinoista nautiskelevia lapsia, nuoria ja aikuisia. Ihmisiä, joilla on ymmärrys tarinan kaarista ja osaamista tunteidensa ilmaisusta kielellisesti. Jo itsessään sanataide on taidetta, ei vain kasvatusta. Kyseessä on itseilmaisuusmuoto, jonka voima on ihmisen kielen ja kertomisen tarpeesta.

Varhaisiän sanataidekasvatuksen tärkeä tavoite on lasten kirjallisuuskasvatuksen tukeminen päiväkodeissa. Sanataidekasvatus tuo varhaiskasvatukseen uusia toimintatapoja käsitellä lastenkirjoja ja saada lapsi kasvamaan lukijaksi jo varhaisessa iässä. Sanataiteellinen toiminta päästää lapsen mielikuvituksen valloilleen. Lapsen itseilmaisu rohkastaan hänen omista lähtökohdistaan käsin. Lapsen omat kokemukset, elämykset ja itse prosessi ovat lopputulosta tärkeämpi. (Snellman 2014, 7.)

Päivi Haanpää kirjoittaa teoksessaan Sanataideohjaajan opas (2015, 14) havainneensa, että sanataiteen käsite liitetään usein lasten ja nuorten kirjoittajakoulutukseen. Aikuisille puhutaan luovasta kirjoittamisesta, lapsille sanataiteesta.

Varhaiskasvatusikäisten kanssa sanataiteen ja sanataidekasvatuksen käsitteet ovat toimivia, eikä luovasta kirjoittamisesta voitaisi puhua kirjoitustaidottomien, alle kouluikäisten kanssa toimittaessa. .

Perusopetuksen saralla sanataide ja sanataidekasvatus ovat tuttuja käsitteitä. Opetushallitus määrittelee sanataiteen perusopetuksen antavan kielestä, kirjoittamisesta ja lukemisesta kiinnostuneille lapsille ja nuorille mahdollisuuden kehittää sekä syventää kirjallista harrastustaan. Sanataiteen opetuksen tavoite on rikastuttaa kielellistä ilmaisua ja mielikuvitusta. Kirjoittamisen ja kirjallisuudentuntemuksen avulla kehitetään ajattelutaitoja ja eläytymiskykyä. Niiden avulla laajennetaan ilmaisuvaroja, autetaan etsimään persoonallista ilmaisua sekä vahvistetaan oppilaan identiteettiä. Sanataide on luovaa kielen käyttämistä. Se syventää oppilaiden kielellisiä ilmaisun ja ajattelun taitoja. Sanataide antaa pohjaa useille muille kielen varaan rakentuville taiteille. (Opetushallitus 2017b.)

3.1 Sanataidekasvatuksessa lapsi on tarinan tekijä

Kaltio-lehden artikkelissa (4/2016) Marjaana Ropponen pohtii, kuinka Suomessa lukemista ja kirjoitustaitoa on perinteisesti arvostettu. Lukutaidon merkitys oppimiselle on tunnustettu. Ropponen kirjoittaa, että vaikka iltasatuperinne on osittain vaarassa rapautua, ovat kirjat ja ääneen lukeminen päiväkodeissa edelleen isossa osassa lasten jokapäiväistä arkea. Hän näkee asian kääntöpuolena sen, että kirjallisuus taiteena ymmärretään usein vain vastaanottona. Lasta ei kasvateta omaan tuottamiseen toisin kuin muiden taiteiden kohdalla. Ropposen artikkelissa sanataideopettaja Pia Krutsin (2016) toteaa, että lapsen olisi kirjallisuudessa saatava olla itse tekijänä, ei vain vastaanottajana. Eihän musiikkia tai kuvataidettakaan päiväkodissa opeteta vain kuuntelun kautta.

Krutsinin (2016) mukaan tarinat ovat leikin kautta luonnollisesti läsnä lapsen elämässä päivittäin, mutta jos haluaa, että leikeissä ilmenevä tarinankerronnan taito pysyy yllä lapsen kasvaessa, tulisi lapselle opettaa sanataidetta ja tarjota mahdollisuus tuottaa itse tarinoita ja runoja.

Samassa artikkelissa sanataidekasvattaja Minttu Tervaharju (2016) pohtii varhaiskasvattajien pelkäävän sanataiteellisten harjoitteiden kohdalla lapsen kirjoitustaidottomuutta. Tervaharjun mukaan pelko on turhaa, sillä pienten lasten

kanssa sanataiteellinen tekeminen on toiminnallisempaa. Kielitaito ei rajoitu suinkaan vain kirjoitettuun kieleen.

Hyvin tärkeää sanataidekasvatuksessa on, että lapsi näkee aikuisen kiinnostuksen. Aikuinen on esimerkki ja innostaja, joka herättää lapsen kipinää kieltä ja tarinoita kohtaan. Kun kodissa on lukeva aikuinen, voi kiinnostuksen lukemiseen ajatella siirtyvän lapseenkin. Toki asia ei ole näin yksinkertainen, mutta pohja on vankempi kuin sellaisessa kodissa, jossa lukeminen ei ole tavallista. Varhaiskasvatuksessa innostaminen jää varhaiskasvatuksen henkilökunnalle.

Sanataide on luovuutta ja leikkiä, tarinankertojan herättelyä. Sanataideryhmässä ei opita väistelemään kirjoitusvirheitä ja kielioppivirheitä. Sanataideryhmän toiminta alentaa kynnystä käyttää sanavarastoa. Kielellä on lupa hassutella ja leikkiä. Kielellä saa jakaa tunne-elämyksiä, ei väliä, menevätkö asiat kieliopillisesti oikein. (Ekström ym. 2019, 47.)

Esikouluiässä opetus on puhuttuun sanaan keskittyvää. Lapsi keksii itse pieniä tarinoita ja riimejä. Alle kouluikäisen tärkein tavoite on oppia ilmaisemaan ajatuksiaan suullisesti ja muutenkin. (Allenius 1993, 35.) Luettujen tarinoiden kertaaminen ja kertominen omin sanoin edistävät loogista tarinankerrontaa ja ajattelutaitoja, kun lapset yrittävät hahmottaa kokonaisuuksia. He myös pyrkivät harjoitusten keinoin löytämään tarinasta oleellisia teemoja. Muistin harjoittamisesta hyötyy myös oppimisvaikeuksista kärsivä. Erityispedagogiikan professori Marjatta Takalan (2006, 16- 18) mukaan muistin lisäksi keskittymiskyky ja kuuntelemisen taito ovat lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen edellytyksiä. Sanataide antaa näiden taitojen harjoittamiseen hyvät puitteet. (Ekström, Puikkonen, Suoniemi 2019, 44.)

Ääneen lukemisen lisäksi luettua pitää käsitellä. Lapsi jatkaa sadun tulkintaa kuulemansa jälkeen, ja kun hänelle annetaan mahdollisuus, hän voi itse tai muiden lasten kanssa työstää kuulemaansa erilaisten harjoitusten avulla. Myös kirjaa lukiessa lapset kyselevät, ja kysymyksiin on tärkeä vastata. Lapsi osoittaa kysymyksin olevansa kiinnostunut kuulemastaan. Kysymällä hän todistaa, että tarina kiinnostaa häntä. Tämä vuorovaikutus voi vahvistaa lapsen halua omaan kerrontaan.

Toisaalta esimerkiksi lapsiryhmälle luettaessa voi lukevasta aikuisesta tuntua haastavalta, ellei mahdottomalta, vastaila useamman lapsen kysymyksiin. Hiljaisempaa kuuntelijaa keskeytykset voivat häiritäkin. Ehkä yhteisessä lukuhetkessä voi sopia, että kysymyksiä esitetään tietyssä kohdassa tai tarinan lopuksi. Tärkeää on kuitenkin, että niitä käsitellään ja ne huomioidaan.

3.2 Aiemmat tutkimukset varhaiskasvatusikäisten sanataiteesta

Tutkimus nimenomaan varhaiskasvatusikäisten sanataidekasvatuksesta on nostanut päätään lähivuosina. Vuonna 2019 ilmestyi Emilia Junkkosen ja Varpu Kaiston kasvatustieteiden kandidaatin tutkielma aiheesta Sanataide kielellisen kehityksen ja vuorovaikutuksen vahvistajana päiväkodissa. Kyseisessä kandi-työssä näkökulma on hyvin pitkälti sama kuin tässä toiminnallisen opinnäytetyöni raportissa. Opinnäytetyöni prosessi alkoi jo loppukesästä 2018, joten tällöin Kais-ton ja Junkkosen opinnäytetyö ei ollut tiedossani. Anni Kaurismäen ja Sini Un-kurin opinnäytetyö Sanataide osana varhaiskasvatusta: Sanataiteen hyödyntä-minen Seinäjoen päiväkodeissa on valmistunut vuonna 2020.

Peruskouluikäisten sanataidekasvatuksesta pro gradunsa on tehnyt esimerkiksi Pia Krutsinin. Lue niin kuin kirjoittaja – kirjoittavan lukijan pedagogiikka lasten sanataidekasvatuksessa on vuodelta 2013.

4 KIELELLISET VALMIUDET 5-6-VUODEN IÄSSÄ

Lapsi alkaa kiinnostua lukemisesta ollessaan 4–5-vuotias. Jo ennen kouluikää kehittyvät voimakkaasti kognitiiviset tekijät, jotka vaikuttavat lukutaitoon. Ympäristöllä on oleellinen rooli tässä. Se voi tukea lasta matkalla lukijaksi. Tiedon vastaanottamisen taito edellyttää tarkkaavaisuuden kiinnittämistä tiettyihin asioihin. Se edellyttää havaintojen tekemistä. Tiedon käsittely vaatii ajattelun ja kielen käyttöä. (Nurmilaakso 2011, 36–37.)

Viisivuotiaana lapsi ymmärtää tavallisen puheen vaikeuksista, ja hän käyttää kielipin mukaista kieltä. Puheessa on niin pää- kuin sivulauseitakin. Sanat taipuvat oikein ja sanavarasto on laaja (Karvonen & Lehtinen, 26.) Viisivuotiaana lapsi tuntee jo yli 2000 sanaa ja kuusivuotiaana jo 3000. Kahdeksaan ikävuoteen mennessä lapsi tuntee jo jopa 8000 sanaa. Tiettyjen sanatyypin taivutus saattaa olla horjuvaa, kuten ei irro, ei kiive, ei ruve, ei kaka, mä kooko. Kieli on kuitenkin rikasta ja sujuvaa. Lapsi osaa käyttää mutkikkaita lauserakenteita, ilmaista tunteensa ja kertoa tarinan. (Einon 2003, 41.)

Lauseet ovat pitkiä ja kielipinillisesti oikeita jo viiden vuoden iässä. Lapsi käyttää puhuessaan lähes aikuisen arkipuheen veroisesti eri sanaluokkien sanoja. Viisivuotias kyselee runsaasti ja on kiinnostunut asioiden syy-seuraussuhteista. Ihmisten toimet, abstraktit asiat, aika ja lukumäärät kiinnostavat. Viisivuotias alkaa kiinnostua riittelystä ja sanaleikeistä. (Alijoki 2011, 67–69.)

Kuusivuotias esikoululainen pystyy puheella ilmaisemaan itseään selkeästi, ja hänellä on käytössään sanastoa tunneilmaisuuksiin. Hän osaa tehdä pieniä kertomuksia niin kuvista kuin ihmisistäkin. Hän osaa kertoa kuulemansa tarinan, vaikka tapahtumajärjestys voi mennä sekaisin. Arvuuttelut ja sanaleikit kiinnostavat. Kirjaimet ja numerot alkavat kiinnostaa. Osa lapsista tunnistaa sanoja tekstistä sekä kirjoittaa pieniä sanoja. Kuuden vuoden iässä erottuvat ne lapset, joille on luettu paljon ja joille aikuiset ovat puhuneet. (Alijoki 2011, 69.)

5–6-vuotias, joka hallitsee vapaan vertausaikasysteemin, pystyy käsittelemään puhe-, vertaus- ja tapahtuma-ajan käsitteitä toisistaan riippumattomina. Hän

pystyy myös koordinoimaan näitä kolmea ajallista hetkeä keskenään. Lapsen puheessa tämä ilmenee ennen tai jälkeen ja samanaikainen -sanojen sekä perfektin ja pluskvamperfektin käyttönä. Lapsen ilmaisussa on joskus syklisiä aikakäsitteitä, kuten viikonpäiviä, vuodenaikoja ja kuukausia. Pikkuhiljaa lapsi alkaa hahmottaa irrallisen aikayksikön ja tunnistaa kellonaikoja. (Lyytinen 1995, 115.)

Viisivuotiaan lapsen arkipuheessa esiintyy eri sanaluokan sanoja lähes samassa suhteessa kuin aikuisen. Viisivuotias osaa käyttää adjektiivien vertailumuotoja sekä sijamuotoja, joita suomen kielessä harvemmin esiintyy. Lapsi saattaa kertoa asioita, jotka tapahtuva tulevana viikonloppuna tai tapahtuivat viime syksynä. Lapsi saattaa kuvailussaan sekoittaa tapahtumia toisiinsa ja muistaa hyvinkin yksityiskohtaisesti tärkeäksi kokemansa tapahtuman. Ikäluokan lapset osaavat muodostaa aktiivi- ja passiivilauseita sekä käyttää pää- ja sivulauserakenteita. Lapset osaavat ilmaista liittomuotojen avulla jo tehtyä toimintaa ja taivuttaa verbejä eri persoonissa subjektin luvun mukaan. (Lyytinen 1995, 117.)

Aakkosten sekä kirjaimien nimeäminen ja niiden tunnistaminen molemmat todellisesti tukevat lukemaan oppimista. Viisi-kuusivuotiaiden ikäryhmässä mahdollisuudet ovat rajattomat kaikenlaisten sana- loru ja tavukorttien suhteen.

Aikuinen voi edistää äänne- ja tavutietoisuutta äänteitä ja tavuja liioittelemalla. Taputus on toimiva tapa tavutuksen ymmärtämiseksi.

Päiväkoti-ikäistä lasta kiinnostavat kirjaimet, varsinkin hänen etunimensä ensimmäinen kirjain. Pian kiinnostus laajenee myös perheenjäsentensä kirjaimiin. Vähitellen lapsi oppii lukemaan oman nimensä sekä tunnistaa sen kirjoitettuna. Hän haluaa itsekin kirjoittaa oman nimensä ja siitä muodostuu kirjoittamisen taito.

4.1 Lapselle lukeminen tukee kielen kehittymistä

Lapselle lukemisesta on runsaasti hyötyä. Heikkilä-Halttunen (2018, 12) siteeraa Lue lapselle! -kirjassaan lastenkirjailija Kirsi Kunnasta, joka vertaa lapsen

lukemiskasvatusta puutarhaan. Puutarhurin on annettava hyvä kasvualusta ja ravintoa aivan pienestä taimesta alkaen saadakseen kukkansa kukkimaan. Jo kansanuskomus sanoi aikanaan, että kasvit hyötyvät siitä, kun niille puhutaan. Lapselle äidin ja isän kuunteleminen on mitä tärkeintä. Lapsi kiintyy vanhempiansa ääniin, ja vauvan ensimmäinen äidinkieli on – toista lastenkirjailija Hannele Huovio lainaten – liike ja kosketus. (Heikkilä-Halttunen 2018, 13.)

Kaikki alkaa vuorovaikutuksesta: Katseesta, kosketuksista, lämpimästä, lapselle suunnatusta puheesta. Päivittäiset, yhteiset lukuhetket ovat tärkeitä kohtaamisia lapsen kehityksen kannalta. Aikuinen on lukuhetkessä vain lasta varten. (Heikkilä-Halttunen 2018, 35.) Neljä-viisivuotias kaipaa uhmansa keskellä runsaasti huomiota. Kirjaa luettaessa lapsi saa täyden, jakamattoman huomion. Kirjaa luettaessa aikuinen voi saada selville lapsen uusia mielenkiinnonkohteita tai ajatuksia herättäviä asioita. (Heikkilä-Halttunen 2018, 37.) Tutkimuksissa on todettu, että aikuisen ja lapsen leikki- ja lukutilanteet ovat mitä keskeisimmässä asemassa lapsen kielen oppimisen kannalta. Myös lapsen kuvittelukyky kehittyy tilanteissa, joissa hän aikuisen kanssa yhdessä rakentavat kuvitteellista maailmaa. (Suojala 2009, 41.)

4.2 Kerronta tukee kielellistä tietoisuutta

Kerronta on oiva menetelmä tuettaessa lapsen kielellistä tietoisuutta. Kieli on kuin tie, joka vie omaan itseen ja ympäröivään maailmaan. Tarinahetkessä kehittyy ajattelu. (Nurmilaakso 2011, 37–40.)

Kielellinen lahjakkuus on mahdollisesti perinnöllistä, mutta kielellisyyttä edesauttavat varhaislapsuudessa saadut virikkeet. Näitä ovat aikuisen kontakti lapseen, monipuolinen kielenkäyttö vuorovaikutustilanteissa, ääneen luetut kirjat sekä lorut ja laulut. Kielellinen lahjakkuus tukee hyvää hahmotuskykyä. Kun lapsi seuraa lukemista ja hänelle luetaan paljon, kehittyy kielellinen tietoisuus. Lapsen opetellessa lukemaan, on hänen opeteltava kirjaimen nimi, sitä vastaava äänne sekä piirrettävä kirjainmerkki. Pelkkä lukemistekniikan omaksuminen ei riitä, vaan lapsi tarvitsee laajan sanavaraston ymmärtääkseen luetun. Sanavarasto karttuu

arkipäivän tilanteiden lisäksi arvokkaissa yhteisissä lukuhetkissä. (Heikkilä-Halttunen 2018, 172.)

Kognitiotutkija ja kehityspsykologi Maryanne Wolf (2012) on todennut kirjojen kielen sisältävän epätavallisia ja tärkeitä kielellisiä ja käsitteellisiä piirteitä, jotka vaikuttavat lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Kirjojen erityinen sanavarasto eroaa usein puhekielestä. Esiin nousee myös arkipuheessa vähemmälle jääviä kielipililisiä rakenteita. Kirjojen kuvakieli, kuten metaforat ja vertauskuvat ovat omiaan tukemaan lapsen kielellisiä valmiuksia. (Åhlgren 2017, 53.)

4.3 Lukeminen hoivaa ja hoitaa

Lapselle ääneen lukemisella on hoivaava ja hoitava ulottuvuus. Kirjojen avulla lapsi voi laajentaa käsitystään elämästä. Osa lastenkirjoista on tarkoituksella kirjoitettu terapeuttiseen tarkoitukseen. Täten löytyy myös täsmäkirjoja eli apua tarjoavia lastenkirjoja, jotka ovat hyödynnettävissä silloin, kun tarvitaan konkreettista neuvoa, lohtua, sekä ymmärrystä arjessa vastaantuleviin kriiseihin ja traumoihin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 52.)

Sanavarasto kasvaa ääneen luettaessa ja tämä innostaa myös lukuharrastukseen. Perheen yhteisistä lukuhetkistä ja puhutun kielen kuuntelusta on apua erityisesti heille, joiden kielelliset taidot ovat puutteellisia. Lukutaito antaa hyvät mahdollisuudet elämään. Se tukee koulumenestystä eli luo pohjan kaikelle oppimiselle koulun eri oppiaineissa. Lukutaito luo lapselle seuraa, iloa ja lohtua. Lisäksi se mahdollistaa kulttuurisen identiteetin rakentamista, henkilökohtaista kasvua ja luo yhteisöllisessä kanssakäymisessä tarvittavia perustaitoja. Uusissa tutkimuksissa on havaittu, että lukutaito auttaa monin tavoin ehkäisemään syrjäytymistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 175—176.)

Lastenkirjat voivat toimia impulssina, kun siirrytään uuteen aihealueeseen tai käsitellään haastavaa aihetta esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa. (Heikkilä-Halttunen 2018, 193.)

4.4 Kuullun ymmärtäminen

Heikkilä-Halttunen (2018, 193) kirjoittaa, kuinka toiminnallisten menetelmien yhteys lukuharrastuksen motivoinnissa on huomattu. Luettua kirjaa voi työstää erilaisin taiteellisin keinoin. Kirjan tapahtumista voidaan piirtää sarjakuva, kehittää pienenäytelmiä tai lukea kirjaa lukuteatterina. Tähän samaan ajatukseen nojaa sanataidekasvatuksen merkitys. Luettua jalostetaan ja työstetään erilaisin harjoituksin ja keskusteluin. Luetun tarinan jatkotyöstäminen edellyttää kuullun ymmärtämisen taitoa, joka nousee keskeiseksi kirjallisuuteen pohjaavassa sanataiteellisessa toiminnassa. Lapsen sana- ja käsitevaraston pitää olla riittävän laaja, kuten 5-6-vuotiailla usein jo on.

Vauras, Dufva, Hämäläinen ja Mäki (1994) määrittelevät luetun ja kuullun ymmärtämisen kyvyiksi ymmärtää puhuttu tai saada selville luettavan merkitys. (Nieminen 2018, 10). Aino Mattisen (2018) mukaan kuullun ymmärtämisen taitoa kehittävät tarinoissa esiintyvien sanojen merkitysten pohtiminen, tarkkaavaisuuden kohdistaminen tarinan tietoon, tarinaan liittyvien tietojen yhdistäminen, tarinaan tunnetilojen ymmärtäminen sekä sen pääkohdat ja etenemisjärjestys.

Sanataiteessa juuri nämä asiat nousevat esiin, kun lapset kertovat omia tarinoitaan ja jatkojalostavat kuulemaansa sanataiteellisten harjoitusten avulla. Vuorovaikutuksellisuus on tärkeää lukuhetkessä (Åhlgren & Mykkänen 2019, 38) ja keskeistä sanataiteellisessa toiminnassa. Sadut ja niiden läpikäyminen lasten kanssa antavat pohjan samaistumisen kokemuksille. Niiden avulla voidaan tunnistaa tunteita ja mahdollisesti kokea ja oivaltaa jotain merkityksellistä. Lapsi jalostaa kuulemaansa ja lue uutta tarinan pohjalta. Hän peilaa luetun maailmaa itseensä.

4.5 Lapsi lukijana

J.A. Appleyardin (1990) *Becoming a reader* on keskeinen lapsen lukijuutta käsittelevä teos. Appleyard on nimennyt alle kuusivuotiaan lapsen leikkijäksi, kun pohditaan häntä lukijana ja kertojana. Kuten Appleyardia, on muitakin tutkijoita kiinnostanut leikin, kirjallisuuden ja lukutaidon yhteys. Kuvitteluleikki ja kertomuksen ymmärtäminen edellyttävät symbolisen representaation (lapsi oppii palauttamaan mieleensä asian ilman välitöntä näköhavaintoa), narratiivisen ajattelun ja kontekstista, koetusta tilanteesta, irrotetun kielen hallintaa. Kuvitteluleikki ja kiinnostus satuihin kehittyvät voimakkaasti 2-3-vuotiaana. Sadun ja leikin maailma yhdistyy, ja lapsi käsittelee leikkien sitä, mitä hänen kanssaan luetaan. (Heinonen & Suojala 2001, 148.)

Appleyard on esittänyt teorian lukijuuden rooleista. Hän nostaa esiin ajatuksen esikouluikäisestä lapsesta leikkivänä lukijana. Tämän ikäryhmän lapsi ei ole lukija vaan tarinoiden kuuntelija, josta kasvaa fantasiamaailman leikkijä.

Appleyard erittelee lasten lukijuutta vaiheittain. Ensimmäinen vaihe, leikkivä lukija (*The reader as player*), kuvaa alle kouluikäistä lasta lukijana. Lapsi ei vielä lue itse vaan kuuntelee, kun hänelle luetaan tarinoita. Hän myös leikkii tarinoiden maailmoissa uusintaen kuulemaansa. Tässä iässä lapsi opettelee todellisen ja kuvitellun välistä eroa. Lapsi voi myös käsitellä tarinoiden kautta pelkojaan sekä toiveitaan. (Appleyard 1990, 14.) Toinen vaihe, joka kuvaa alakouluiässä olevaa lasta, on sankariin samaistuva lukija (*The Reader as Hero or Heroine*). Tässä vaiheessa lapsi lukee kirjoja, joiden avulla hän voi tutustua ympäröivään maailmaan ja ihmisten toimintaan ikäänsä sopivalla tasolla. Eläytymällä teoksen hahmoihin, lapsi samaistuu tarinan pätevään sankariin, joka kykyjensä avulla pelastaa yhteisön epäjärjestykseltä. Lukija eläytyy kirjan maailmaan, ja näin hän oppii uutta ja muokkaa maailmankuvaansa. Lapsi pyrkii tarinan keinoin hallitsemaan kaaottista maailmaa. Kirjojen maailma voi myös toimia vaihtoehtona todelliselle elämälle. Tässä vaiheessa lapset lukevat lukemisen tuottaman nautinnon vuoksi sekä avartaakseen kokemuspiiriään. (Appleyard 1990, 14.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TAVOITE JA TOTEUTUS

Opinnäytetyöni muodoksi valikoitui toiminnallinen työ, jonka osana syntyisi sanataideopas päiväkotia Kulmakartanoon. Toiminnallinen opinnäytetyö on ammattikorkeakoulun tutkimuksellisen opinnäytetyön vaihtoehto. Opinnäytetyönä toiminnallinen työ tavoittelee toiminnan opastamista, ohjeistamista, järjestämistä tai järjestämistä ammatillisessa kentässä. Kyseessä voi olla ammatilliseen käyttöön tehty opastus tai ohje. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.)

Oman opinnäytetyöni tavoite oli sanataidetoiminnan kehittäminen ja sanataiteen mahdollisuuksien avaaminen päiväkotia Kulmakartanoon. Tein oppaan ammatilliseen käyttöön eli varhaiskasvatuksen henkilökunnalle sanataidekasvatuksen inspiraatioksi.

Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä käytännön toteutus yhdistyy raportointiin tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullinen tutkimusmenetelmä on toimiva selvityksen toteuttamisessa. Laadullinen tutkimusasetus palvelee, kun tavoitteena on toteuttaa kohderyhmän näkemyksiin nojautuva idea. Aineistoa kerätään yksilö- tai ryhmähaastattelun keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.)

5.1 Yhteistyökumppani

Taidepainotteisuutensa vuoksi Taidepäiväkotia Kulmakartano valikoitui yhteistyökumppaniksi opinnäytetyöhöni. Kyseessä on taidepainotteinen päiväkotia 1–6-vuotiaille lapsille. Internet-sivustolla Kulmakartanoa kuvaillaan päiväkodiksi, jossa vallitsee monitaiteinen, hyväksyvä ilmapiiri.

Kulmakartanossa on internetsivuston kuvauksen mukaan mahdollista toimia monenlaisista lähtökohdista, kokea elämyksiä ja oppia itseilmaisun taitoja. (Touhula Kulmakartano.) Kuvauksen mukaan taidekasvatus päiväkodissa on monipuolista, ja lähiympäristön kulttuuritarjonta on keskeisessä asemassa. Jyväskylän kaupunginkirjasto on kivenheiton päässä päiväkodista. Päiväkotia kuulosti

oivalta kohteelta sanataidekasvatusopastani ajatellen. Taidepainotteinen päiväkoti oli jo ennakkoajatukseni mukaan todennäköisesti kiinnostunut sanataidekasvatuksesta. Lähestyin jo vuoden 2018 heinäkuussa päiväkodinjohtaja Outi Kumpua, joka ottikin ehdotukseni sanataidekasvatusoppaasta hyvin vastaan. Hän totesi, että päiväkodissa innostutaan uusista taiteellisista ajatuksista ja ollaan muutenkin vastaanottavaisia uusille ideoille. Sanataide oli Kummulla käsitteenä uusi. Hän kertoi sen tulleen tutuksi vasta minun kauttani (henkilökohtainen tiedonanto 9.9.2019.) Näin ollen ajattelin jo sanataiteen käsitteen esittelyn olevan askel kohti uutta taiteellista toimintaa.

Outi Kumpu ohjeisti minua juttelemaan kielellisestä kasvatuksesta 5-6-vuotiaiden esikoululaisten kanssa varhaiskasvatuksenopettaja Suvi Haapalan kanssa. Haapalalta selvitti, millaisia kielellisiä harjoitteita 5–6-vuotiaiden lasten kanssa tehdään. Tiedustelin myös, miten paljon kyseisen ikäluokan lasten kanssa luetaan. Haapalan (henkilökohtainen tiedonanto 20.2.2019) mukaan lapset nauttivat riimittelystä. Hän totesi, että sanataidetta on, vaikkakaan sanataidetta käsitteenä ei ole käytetty.

Leikittely sanoilla, riimittely, siihen on kiinnostusta. Luetaan paljon, päivittäinen puolituntia on sellainen satuhetki. Ja eskarituokioihin kuuluu satuhetki. Lasten kielestä huomaa, että he imee kauheasti mediasta sanoja ja sanontoja ynnä muuta. Ja jos jotain sanoo esimerkiksi nurinkurisesti, lapsi huomaa sen heti. He on hyvin valveutuneita kielen suhteen.

Näistä lähtökohdista lähdin työstämään opastani ja tätä kirjallista raporttia, joka avaa sanataiteen tärkeyttä kielellisen kehityksen tukijana ja lapsen mielikuvituksen vahvistajana. Haapalan ja Kummun kanssa keskusteltuani päädyin rajaamaan oppaani näkökulmaa 5–6-vuotiaisiin lapsiin. Näin ollen olen tässä opinnäytetyössäni perehtynyt kielenkehitykseen kyseisen ikäryhmän kohdalla. Tämä perehtyneisyys tukee oppaan tekemistä siten, että harjoitukset kohdentuvat ikäryhmälle sopiviksi. Käyttämäni teoria perustelee ja antaa pohjan niille harjoituksille, joita sanataideoppaani sisältää. Tosin rajausta ei

sanataiteellisessakaan toiminnassa voi tehdä liian tiukaksi. Lasten kielelliset valmiudet ja kiinnostuksen taso vaihtelevat suuresti, ja yhtä hyvin oppaani harjoitukset voisivat toimia esimerkiksi 4-vuotiaalle lapselle. Osa 5–6-vuotiaista saattaa kokea harjoituksissa käytetyt teokset lapsellisiksi.

Opinnäytetyöni tavoite on sanataideosaamisen kehittäminen ja tukeminen taidepäiväkoti Kulmakartanossa. Sanataideoppaani antaa henkilökunnalle konkreettisia keinoja ja esimerkkejä siitä, millaisia sanataideharjoitukset lasten kanssa voivat olla. Näin ollen opinnäytetyöni määrittyy kehittämistyöksi.

5.2 Asiantuntijahaastattelut aineistokeruun muotona

Touhula Kulmakartanon Outi Kummun ja Suvi Haapalan lisäksi haastattelin varhaiskasvatusikäisten sanataiteen parissa työskennelleitä asiantuntijoita Anne Karjulaa ja Pia Krutsinia. Asiantuntijat antoivat minulle informaatiota koskien varhaiskasvatusikäisten sanataidekasvatusta käytännössä.

Aineistonkeruumuotona opinnäytetyössäni olivat avoimet haastattelut. Haastattelun avulla voidaan saada monipuolisesti tietoa esittämällä lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 205–207.) Haastattelun tapa valitaan riippuen siitä, millaista tietoa toiminnallisen opinnäytetyön tueksi on tarpeellista saada. Toiminnallisessa työssä riittää usein suuntaa antava tieto. (Vilkkä & Ayräs 2003, 63.) Itse tarvitsin opinnäytetyötäni varten tietoa ja kokemuksia 5–6-vuotiaiden sanataidekasvatuksen hyödyistä.

Keskeistä oli haastattelun keinoin saada tietoa ja käytännön kokemuksia 5–6-vuotiaiden lasten sanataidekasvatuksen parissa työskennelleitä sanataideohjaajilta. Halusin tietää, millaisena alan asiantuntijat näkevät 5–6-vuotiaan lapsen sanataideharjoitusten vastaanottajana ja kielen käyttäjänä. Lisäksi halusin selvittää sen, miksi ohjaajat tekevät työtään eli millaisia hyötyjä he kokevat sanataidekasvatuksella olevan.

5.3 Asiantuntijahaastatteluiden anti oppaan rakentumiselle

Anne Karjulaa haastattelin huhtikuussa 2019. Karjula on myös tehnyt pitkän uran sanataideopetuksen parissa, ja hänellä on rutkasti kokemusta juuri varhaiskasvatusikäisten sanataiteesta. Karjula on toiminut Lastenkulttuurikeskus Lastun, Sanataidekoulu Aapelin ja Kuopion kaupungin Avoin taidekasvatusmalli -hankkeen taidekasvattajana. Hankkeessa juurrutetaan taidekasvatuksen käytäntöjä varhaiskasvatuksen arkeen. Varhaiskasvatukseen erikoistunut taidekasvattaja jalkautuu lapsiryhmiin noin kahdeksaksi viikoksi kerrallaan. Taidekasvattaja työskentelee ryhmässä kahtena tai kolmena päivänä viikossa. (Sanataidekoulu Aapeli.)

Pia Krutsin on sanataidekasvattaja sekä lasten ja nuorten kirjallisuuspedagogiikan asiantuntija. Hän tekee sanataiteen opetus- ja kehittämistyötä perustamassaan Sanataideyhdistys Yöstäjässä. Krutsin toimii myös Suomen sanataideopetuksen seuran hallituksessa. Hän työskentelee soveltavan sanataiteen opetus-tehtävissä, kouluttajana, yhteisötaiteilijana useiden eri kohderyhmien parissa. Krutsinilla on runsaasti kokemusta varhaiskasvatusikäisten sanataiteesta. Hän on muun muassa myös tehnyt pro gradu -tutkielman aiheenaan Lue niin kuin kirjoittaja. Kirjoittavan lukijan pedagogiikka lasten sanataidekasvatuksessa vuonna 2013.

Asiantuntijahaastatteluissa keskeistä oli selvittää heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan 5–6-vuotiaiden sanataidekasvatuksesta.

Osana Avot-taidekasvatusmallia Karjula teki työtään varhaiskasvatuksen arjessa taidekasvattajana, ja hänen työssään sanataide on ollut läsnä nimenomaan arjen tilanteissa. Karjula (henkilökohtainen tiedonanto 10.5.2019) kertoo esimerkiksi Pihkapirtin päiväkodin avaruusaiheisesta projektista.

Kun piti nopeasti päästä ulos ja tammikuussa oli paljon vaatetta. Lapsia muistutettiin, että avaruusmiehetkin pukevat nopeasti.

Missio on kääntää kaikkien kasvattajien aivot sanataidemoodille, höpöttämismoodille. Se motivoi lapsia ja on sellainen ryhmän yhteinen juttu.

Haastattelemani sanataidekasvattajien vastaukset olivat yhteneviä sanataidekasvatuksen hyötyjen suhteen. Kumpikin koki varhaiskasvatusikäisten hyötyvän sanataidekasvatuksesta. Tarinankerrontaikä nousi esiin heidän puheissaan. Pia Krutsinin (henkilökohtainen tiedonanto 18.2.2019) mukaan tarinat pitenevät 5–6-vuotiaiden kanssa. Heillä on keskittymiskykyä, ja he osaavat kuljettaa tarinan juonta.

Voidaan tehdä haasteellisempia, loogisempia tarinoita. Pohdinnat ovat monisäikeisempiä. 5–6-vuotiailla on jo vähän enemmän elämäkokemustakin. Liikutaan kielellisesti eri tasolla kuin pienempien kanssa.

Karjulan mukaan varhaiskasvatusikäisten sanataiteessa hienoa on se, miten hyvin lapset lähtevät mukaan tarinoiden kerrontaan.

Ne on niin tarinankertomisiässä, kun tarinalle vain annetaan tilaa. Kasvattajat kokevat lukemisen tärkeäksi. Arjessa siihen on kasvattajien mielestä kuitenkin liian vähän aikaa, kun kaikkea on niin paljon. Tarinoiden keksimisen, kertomisen ja kuuntelemisen voi kuitenkin liittää osaksi arjen toimintoja. Niiden avulla voi perehtyä eri teemoihin ja vaikkapa tunteisiin. Tällöin tarinat ja oma tarinointi tulevat osaksi ryhmän arkipäiväistä kulttuuria. Tarinat myös motivoivat lapsia luonnostaan.

Pia Krutsinin (henkilökohtainen tiedonanto 18.2.2019) mukaan 5–6-vuotiaat hallitsevat populaarikulttuurin kuvastot, kuten juonen kuljettamisen. Heillä on usein hyvät valmiudet tarinan kerrontaan.

Ikään kuin vain pitää rohkaista ja saada se esiin. Tämän ikäinen ei vielä ajattele sitä kritiikkiä ja oikein tekemistä.

Asiantuntijat pohtivat 5–6-vuotiaiden ikäryhmän olevan vielä vapaa kirjoittamisen ja ilmaisun lainalaisuuksista. Ikäluokan lapset eivät ole vielä koulussa, joten liikutaan luovasti vapaalla alueella. Krutsinin (henkilökohtainen tiedonanto 18.2.2019) mukaan sanataiteessa luodaan perusta elinikäiseen lukemisen ja kirjoittamisen taitoon ja sen arvostamiseen.

Koulussa se onnistutaan monilla pilaamaan. 5–6-vuotiaat osaavat runoja ja lorupusseja ynnä muuta, mutta koulussa se loppuu. 3.-luokkalainen ei oikein tiedä, mikä on runo, eikä osaa runoja. Koulussa tulee 3.-luokan keväällä eka runojakso. Siellä on unohdettu lastenrunot. Kirjassa on, mutta luetaanko niitä? Käytetäänkö niitä niin, että niistä saisi huvia ja iloa?

Asiantuntijat käyttivät palkitsevuutta käsitteenä. Krutsinin (henkilökohtainen tiedonanto 18.2.2019) sanoo, kuinka sanataide 5–6-vuotiaiden kanssa on palkitsevaa ja vapaampaa kuin kouluikäisten kanssa.

5–6-vuotiaiden kanssa on mielenkiintoista, kun voi puhua siitä, min-kävärinen on joku kirjain! Miltä se kuulostaa? Tulee kirjoittamisen oppiminen ja lukemaan oppiminen, mutta se yhdistyy lapsen omaan ilmaisuun. Meidän ei ole pakko oppia, kuten koulussa. Saamme harjoitella hauskesti lukemista ja kirjoittamista.

6 SANATAIDEOPPAAN TOTEUTUS

Sanataideoppaan harjoitukset syntyivät lähdekirjallisuuteen, asiantuntijahaastatteluihin sekä omaan kokemukseeni nojaten. Kun litteroin haastatteluja, toistui vastauksissa lasten kyky imeä itseensä tietoa ja innostua mahdollisuudesta tuottaa itse tarinoita. Keskeiseksi nousi se, että lapselle mahdollistetaan tarinoiden kerronta. Lapsen luovuutta tuetaan, ja hänelle annetaan virikkeitä oman mielikuvituksensa tueksi. Sanataideoppaani on pieni sysäys luovuuteen ja sanataiteen maailmaan.

6.1 Oppaan ulkoasu ja rakenteelliset seikat

Oppaan pitää näyttää selkeältä. Harjoitusten ohjeistus on kirjoitettava selkeästi ja siten, että lapsiryhmän ohjaajan on helppo välittää haluttu tieto lapselle. Yhdellä sivulla ei voi olla liikaa tekstiä, eikä harjoituksia voi selittää liian pitkästi. Tekstin täytyy olla selkeää ja lukijan on ymmärrettävä sisältö.

Luettavuuteen vaikuttaa kirjainten valinta ja suositeltavaa on käyttää pienaakkosia. Pienaakkosten ylä- ja alapidennystensä vuoksi kirjaimet poikkeavat toisistaan suuraakkosia enemmän. Leipätekstissä kirjainkoko on usein yhdeksästä kahteentoista pistettä, pienempi pistekoko on vaikealukuista. (Itkonen 2012, 81.) Otsikoissa ja leipätekstissä voidaan yhdistää kahta eri kirjaintyyppiä kontrastin lisäämiseksi (Itkonen 2012, 91). Teksti muuttuu käytettävämmäksi, kun sitä visuaalistaa. Tekstistä voi lihavoida keskeisiä sanoja tai virkkeitä. (Uimonen 2005, 235.)

Valitsin oppaani tekstityypiksi selkeän Arial-fontin ja fonttikooksi koon 22. Suuren kirjainkoon vuoksi sivut täyttyivät tekstistä. Tämänkin vuoksi oppaan kuvitus jäi lopulta vähäiseksi. Kirjoihin pohjaavissa harjoitteissa on mukana kunkin käytetyn kirjan kansikuva. Sanataideoppaani kanteen halusin panostaa. Onhan kansi työn mainos ja houkutin sisällön pariin. Sanataideoppaani kohderyhmän huomioiden lasten sanataideoppaaksi syntyi Sanataide Sopuli. Sopuli tuntui hauskalta,

helposti lähestyttävältä hahmolta. Sopuli esiintyy oppaan kannessa ja avaa oppaan sisältöä johdanto-osioissa tervehtimällä lapsia ja esittelemällä itsensä. Lisäksi Sanataide Sopuli on sosiaalisessa mediassa esiintyvä, lastenkirjallisuuteen keskittyvä hahmoni.

Kannen kuvituksesta vastasi taideharrastaja Marjukka Jokinen. Jokiselta toivoin iloista sopulia, joka pitää käsissään kynää. Hän onnistuikin luomaan selkeän, sopivan yksinkertaisen hahmon. Kansi kiinnittää huomion ja virittää mielestäni oikeanlaiseen tunnelmaan.

6.2 Oppaassa käytetty lasten kuvakirjallisuus

Varhaiskasvatusikäisten sanataiteessa tekemisen pohjana on usein lasten kuvakirja. Jo oman harrastuneisuuteni kautta olen tutustunut lukuisiin lastenkirjoihin ja valinnut niitä käytettäväksi sanataideoppaassani. Oppaani kirjallisuuteen pohjaavissa harjoituksissa hyödynnän vain kotimaista kirjallisuutta. Mukana ovat Elina Hirvosen sekä Anna ja Iivari Kiiskisen (2019) *Prinsessa Rämöpää ja vessasanat*-, Jukka Laajarinteen ja Martti Ruokosen (2005) *Mummon kone*-, Kaisa Raittilan (2012) *Pikku Päkän purjopäivä*-, Sinikka Nopolan ja Linda Bondestamin (2019) *Mustekala löytää trikoot*, Maria Kuutin ja Saara Söderlundin (2019) *Onni ja Aada Päiväkodissa*, Eppu Nuotion (2019) *Minä tykkään nyt* -kirjoja. Sanataiteen keinoin lapsi käsittelee ja jäsentää luettua.

Lisäksi olen tutustunut useisiin sanataideharjoituksia sisältäviin kotimaisiin kirjoihin, kuten Eppu Nuotion ja Maami Snellmanin (2015) *Maami Mustikka -teokseen*, Pirkko Ilmasen, Riika Kotkan ja Elina Pullin (2019) *Runomatkaooppaaseen* sekä Arja ja Emma Puikkosen (2015) *Käsikirja mielikuvituksen matkaajille* -kirjaan. Nämä kirjat ovat toimineet inspiroijina ja lähdeteoksina harjoituksia tehdessäni.

6.3 Oppaan harjoitukset

Oppaaseeni halusin monipuolisia harjoituksia, joissa lapsi saa mahdollisuuden tarinoiden tuottamiseen kuvakirjalähtöisesti tai aamupiirin ja muiden toiminnallisten tuokioiden osana. Kaikkien harjoitusten on tarkoitus olla myös inspiraation lähteitä varhaiskasvattajille.

Päädyin jakamaan oppaani harjoitukset aamupiiriharjoituksiin, reseptiharjoituksiin, täytä tämä -harjoituksiin, kirjojen parissa -harjoituksiin ja loruharjoituksiin. Aamupiiriharjoituksissa tarkoitus on antaa lapselle tilaa kertoa tarinaa vapaasti. Esimerkiksi Epätodellinen aamu -harjoituksessa lapsi saa kertoa aamustaan tarinan siten, ettei mikään kohta kuvauksesta ole totta. Mielikuvitus ja huumori ovat läsnä tässä harjoituksessa, jossa pääosa on lapsi. Esimerkkinä harjoituksessa on Sisu Sopulin oma, poikkeuksellisen aamun kuvaus. Tarkoitus on esimerkin keinoin saada lapsi ymmärtämään, että oman aamun kuvaus voi todellakin olla täysin tekaistu. Tarkoitus on päästää mielikuvitus valloilleen ja ymmärtää, kuinka helpoin lähtökodin tarinaa voi tuottaa.

Sanataidekasvatuksen ammattilaisten haastatteluissa nousi esiin 5–6-vuotiaan lapsen vapaus koulussa vastaan tulevista oikeinkirjoitussäännöistä. Ikäryhmän kanssa kirjaimilla voi leikitellä. Tämän ajatuksen pohjalta halusin oppaaseeni myös aamupiiriin sopivan kirjainten nimeämiseen ja maisteluun liittyvän harjoituksen. Lapset maistelevat viikonpäivien alkukirjaimia ja pohtivat, millaisia muotoja ja äänteitä kirjainten taakse kätkeytyy. Lapset saavat muodostaa kehollaan kirjaimia ja pohtia, miltä mikin kirjain maistuu.

Täytä tämä- sekä reseptiharjoituksissa lapsi pääsee niin ikään käyttämään mielikuvitustaan ja pohtimaan omia mieltymyksiään. Reseptiharjoituksissa lapset saavat täyttää reseptejä valmiiksi annetun pohjan mukaan. Tehtävänä on luoda reseptejä onnistuneesta lomasta ja omasta itsestään. Mistä minut on tehty? Mallina toimii Sisu Sopulin resepti. Reseptiharjoituksissa vain taivas on rajana.

Täytä tämä -harjoituksissa lapsi saa täyttää lempijuttujen sydämen tai suututtavien juttujen myrskypilven. Näitä täyttämällä lapsi voi miettiä omia tunteitaan ja sitä, miltä asiat tuntuvat. Mistä lapsi pitää, mistä taas ei. Näissä harjoituksissa pohjana on Eppu Nuotion (2019) *Minä tykkään nyt* -teos.

Kirjojen parissa -harjoitukset ovat kirjallisuus- ja sanataidekasvatusta ajatellen omia lempilapsiani. Lapset saavat kuunnella kirjaa ja syventää luetun ymmärrystään tekemällä erilaisia harjoituksia kirjojen pohjalta. Valituissa kirjoissa on olemassa riski, ettei lapsi pidä niistä, mutta harjoitukset ovat sovellettavissa muuhunkin. Maria Kuutin ja Saara Söderlundin (2019) *Onni ja Aada päiväkodissa* kirjan pohjalta pohditaan parasta ja mälsintä päiväkotipäivää. Jukka Laajarinteen ja Martti Ruokosen (2005) *Mummon kone* -kirjan lukemisen jälkeen rakennetaan tai piirretään oma kone ja pohditaan, mitä koneeseen laitetaan. Elina Hirvosen sekä Anna ja Iivari Kiiskisen (2019) *Prinsessa Rämäpää ja vessasanat* -kirjassa *Prinsessa Rämäpää* käyttää tunteidensa käsittelyn tukena näkymättömyysjauhetta ja hauskojen ajatusten kruunua. Kirjan jälkeen lapset saavat askarrella oman hauskojen tai kurjien ajatusten kruununsa tai viittansa. Mukana on monitaiteellisia elementtejä, joissa luettu tarina taipuu askarteluharjoitteeksi.

Nykyinen varhaiskasvatussuunnitelma korostaa lapsen osallisuutta, joten on tärkeää, että lapset voivat halutessaan itse valita kirjoja, joiden pohjalta harjoituksia voi tehdä. Vaikka oppaassa on valmiit kirjat, toivon, että opas taipuu varhaiskasvattajan käytössä moneen muuhunkin. Harjoitukset ovat sellaisia, että niiden ajatusta voi hyödyntää monenlaisen lastenkirjallisuuden parissa.

Olen valinnut mukaan oppaaseeni kaksi riimejä sisältävää teosta. Kaisa Raittilan *Pikku Päkän Purjopäivä* on mielestäni kiehtovan erikoinen, ja siinä käytetään kiinnostavia ilmaisuja. Lapsi saa pohtia kuulemaansa ohjaajan johdolla. Samalla hän ehkä tulee pohtineeksi, kuinka eri tavoin asioita voikaan ilmaista. Kun kirjassa sanotaan Päkän päivä on porkkanana, saa lapsi maistella lausetta ja miettiä, mitä ilmaus mahtaa tarkoittaa.

”Runot ovat kaikkien aistien kirjallisuutta.” (Heikkilä-Halttunen 2018, 17). Lastenrunojen kieli on vaihtelevampaa ja värikkäämpää kuin arkikieli. Lastenrunot

tarttuvat helposti lasten mieleen ja muistiin, vaikka ne sisältäisivät vieraampia käsitteitä. Runokieli monine vivahteineen auttaa lasta tunnistamaan äänen nousevia ja laskevia kuvioita, sävyjä, värejä ja rytmejä. Runo rikastaa lapsen passiivista sanavarastoa sekä lisää herkkyyttä kielen kuunteluun. (Heikkilä-Halttunen 2018, 16.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sanataiteelliselle toiminnalle on paikkansa varhaiskasvatuksessa jo varhaiskasvatussuunnitelmaa ajatellen. Kielellisen kehityksen tukeminen lasta osallistaen on sanataiteen keskiössä. Sanataiteellisten harjoitteiden kautta lapsesta tulee tarinan tuottaja. Hän ei ole pelkkä vastaanottaja vaan osallistuva toimija. Sanataiteellisen toiminnan kautta lapsen mielipiteet, ajatukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat esille. Sitä ajatellen varhaiskasvatussuunnitelmassakin painottuva lapsen osallisuus toteutuu.

Lukutaito ja huoli sen heikkenemisestä ovat olleet esillä mediassa ja tutkimuksissa. Sanataidekasvatus on keino kasvattaa lasta lukijaksi ja tarinankertojaksi. Maailmassa, jossa sosiaalinen media ja digitaalisuus ylipäänsä vievät tilaa lasten ja nuorten arkipäivässä, on tärkeää nostaa esiin myös perinteistä kirjallisuutta ja tarinankerrontaa. Jos näihin aiheisiin ei tartuta lapsuudessa, tartutaanko niihin koskaan?

Varhaiskasvatuksen sanataidekasvatuksesta tarvitaan enemmän tutkimusta ja tietoa jaettavaksi. Loruilu on kielellä leikittelyä ja sanataidetta, mutta ymmärrys käsitteestä itsestään avaa mahdollisuuksia ja saa pohtimaan, mitä kaikkea muuta kuin kuuntelemista kirjallisuus- ja sanataidekasvatus voi olla. Se on varhain aloitettuna elinikäinen tie mielikuvituksen ja tarinoiden maailmaan. Se on polku, joka tukee tiellä lukijuuteen.

Tätä opinnäytetyötä toteuttaessani ymmärsin, kuinka mahtava mahdollisuus 5-6-vuotiaalla on tutustua kieleen ja tarinointiin vaille oikeinkirjoitussääntöjä. Varhaiskasvatusikäinen on vielä vapaa kielioppisäännöistä ja kielen muodollisesta puolesta. Juuri 5-6-vuotiaat ovat oivallinen kohderyhmä sanataidekasvatuksen vastaanottajiksi huomioon ottaen lähestyvän koulutien. Ajateltaessa lapsen kielellisen kehityksen vaihtelevaa tasoa ja kotioiloissa tapahtuvaan kirjallisuuskasvatukseen liittyviä eroja, on tarkka ikäluokan rajaaminen mahdotonta. Varhaiskasvatuksen sanataiteessa haastavuus tulee vastaan juuri lasten lähtökohtaeroissa.

Miten saada lapsi kertomaan ja käyttämään mielikuvitustaan? Miten innostaa lasta kirjallisuuden pariin?

Toisaalta voidaan ajatella, että juuri lapsen oman kerronnan mahdollistaminen innostaa lasta. Kun hän saa kertoa tarinoita ja luoda, avautuu ovi tarinoiden maailmaan.

Tärkeää sanataiteellisessa tekemisessä on leikkimielisyys. Varhaiskasvatuksen opettajan tai lastenohjaajan on tärkeää pitää mukana leikkimielinen, heittäytyvä ote. Aikuisen esimerkki ja innostus ovat avainasemassa sanataidematalla. Varhaiskasvatuksen opettaja voi olla se, joka sytyttää lapsen lukukipinän.

Uskon sanataiteeseen ja sen tärkeään merkitykseen osana varhaiskasvatusta. Haluan, että sanataidekasvatus käsitteenä ja työmuotona löytää tiensä varhaiskasvatuksen käyttöön laajemminkin.

8 POHDINTA

Sopulin sanataideopas antaa varhaiskasvatuksen käyttöön valmiita sanataideharjoituksia. Opas tuo varhaiskasvatuskäyttöön sanataiteen käsitteen sekä mahdollisuuksia toteuttaa sanataidekasvatusta lapsiryhmässä. Haasteena oppaassa ovat lapsikohtaiset erot kielenkehityksen ja keskittymiskyvyn suhteen. Lapsiryhmässä toteutettuna erot tulevat esiin ja voi pohtia, olisiko sanataideoppaani harjoituksia parempi toteuttaa esimerkiksi pienryhmissä. Hyvin paljon sanataideoppaani harjoituksissa on myös varhaiskasvatuksen työntekijän vastuulla. Lapsi innostuu aikuisen innostuessa. Aikuisen esimerkki on hyvin keskeinen tämän tyyli-
sissä harjoituksissa.

Pohdin ajankäytön haasteita päiväkodissa, ja siksi halusin luoda oppaan, joka sisältää valmiita ideoita sanataidekasvatuksen pohjalle. Mukana on monitaiteellisuutta sekä harjoituksia, joita on helppo soveltaa muidenkin kirjojen kanssa käytettäväksi. Opas on pieni sysäys sanataiteen maailmaan, ja toivon, että valitun päiväkotia Kulmakartanon lisäksi opasta voitaisiin käyttää muissakin Touhula-ketjun päiväkodeissa.

Lasten erilaisten kirjallisten mieltymysten vuoksi halusin liittää oppaaseeni myös kirjasta riippumattomia harjoituksia. Aamupiiriin tai -hetkeen sopivat harjoitukset ovat jutustelua, joissa tarvitaan vain lapsen omaa mielikuvitusta. Ujojen lasten kohdalla oman tarinan ja kokemuksen esille tuominen ryhmätilanteessa voi olla haastavaa. On mahdollista, että oppaan harjoituksissa esiin pääsevät ne lapset, jotka muutenkin tuovat mielipiteitään ja ajatuksiaan helposti julki. Tärkeää on kuitenkin antaa mahdollisuus myös hiljaisemmille ja ujommille lapsille huomioiden myös, ettei ryhmätilanne tee heidän olostaan tukalaa.

Opasta suunnitellessani vaikeaa oli valita kirjallisuutta, joka voisi miellyttää useita lapsia. Tehtävä oli hyvin haastava, ellei mahdoton. Esimerkiksi Jukka Laajarinteen ja Matti Ruokosen (2005) Mummon kone -kirjaa olen lukenut useammalle eri ikäiselle lapselle ja nähnyt sen niin sanotusti toimivan. Lapset ilahtuvat ja haluvat kuulla yksinkertaisen tarinan uudestaan. Mummon kone on myös oiva

esimerkki lastenkirjan erilaisesta, melko yksinkertaisesta värimaailmasta ruskean ja keltaisen sävyineen ja melko abstrakteine kuvituksineen. Kaiken kaikkiaan pyrin valitsemaan erityylisiä kirjoja, mutta onnistumiseni valinnassa on lasten päättävissä.

Sanataiteen käsite tuli tutuksi yhteistyökumppanille Päiväkotikulmakartanolle opinnäytetyöni kautta. Tarjosin oppaassa vaihtoehtoja perinteiselle kirjallisuuskasvatukselle. Mielestäni oppaasta tuli monipuolinen. Kirjallisuuspohjaisissa harjoituksissa oli vaihtelevuutta niin kuvissa kuin kielessä.

Opas olisi voinut sisältää myös ohjeistuksen varhaiskasvatuksen työntekijöille. Olisin voinut kertoa, kuinka heittäytyminen ja leikkimielisyys ovat tärkeä osa harjoitusten toteuttamista. Pohdin, jäikö työntekijän huomioiminen harjoitusten toteuttajana liian vähäiseksi. Oppaan sivuilla olisi myös voinut olla enemmän kuvitusta. Sopuli olisi voinut kurkistella kansikuvan lisäksi muuallakin.

8.1 Opinnäytetyön prosessin pohdinta

Olin ensimmäisen kerran yhteydessä päiväkotikulmakartanoon jo loppukesästä 2018. Tuolloin sovin päiväkodin johtajan kanssa tapaamisesta, jonka yhteydessä sovimme sanataideooppaan tekemisestä päiväkotikulmakartanoon. Ennen yhteydenottoa päiväkotikulmakartanoon, olin hyväksyttänyt aiheeni oppilaitoksessani Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulussa.

Vierailin päiväkotikulmakartanossa sanataideohjauksen merkeissä huhti-toukuussa 2019. Vierailu oli osa Kuopion Snellman-Kesäyliopiston lasten ja nuorten sanataideohjaajakoulutusta, ja vedin silloin 5-6-vuotiaiden ikäryhmälle sanataideharjoituksia. Tuolloin tiedossa oli, että tekisin sanataideooppaan Kulmakartanoon, joten käynnit Kulmakartanossa olivat hyvää tutustumista silloiseen 5-6-vuotiaiden ikäryhmään. Totesin neljän vierailukertani aikana, että lapset innostuivat, kun he pääsevät toteuttamaan itseään puhutun lisäksi myös askarrellen ja piirtäen. Vaikka ikäluokan edustajat ovat vaihtuneet päiväkotikulmakartanossa oppaani valmistuttua, halusin tehdä oppaaseeni harjoituksia, joissa lapset pääsevät

tekemään halutessaan myös käsillään. Uskon tietynlaisen monitaiteisuuden toimivan varhaiskasvatusikäisten kanssa. Siksi toin oppaani useisiin harjoituksiin mahdollisuuden myös askarrella tai piirtää.

Keväällä 2019 toteutin myös sanataidekasvatuksen asiantuntijoiden haastattelut. Lähdeaineistoa siis kertyi runsaasti jo syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana. Opinnäytetyön kirjallisen raportin ja oppaan toteutus kesti lopulta kuitenkin vuoden 2020 syksyyn. Opas valmistui kesällä 2020, mutta painokelpoiseen kuntoon saattamiseen meni aikaa siten, että lopullinen versio tuli painosta heinäkuun lopulla.

Opinnäytetyöni teoriaosuuden kanssa käytin paljon aikaa rakennetta pohtien. Hioin rakennetta paljon vielä opinnäytetyöstä saadun esitarkastuspalauteen myötä syyskuun lopulla 2020. Lisäksi tuntui, että kirjoitettavaa olisi vaikka kuinka paljon. Rajaaminen oli tärkeää ja sen muistaminen, ettei kaikkea mahdollista tarvitse kirjoittaa. Pohdin paljon sisällön kannalta olennaisia asioita.

Anne Karjula antoi palautteen sanataideoppaastani syyskuussa 2020. Hän totesi oppaani toteutuksen onnistuneen ja harjoitusten olleen ikäryhmälle sopivia. (Henkilökohtainen tiedonanto 20.9.2020.) Tämä palaute oli minulle tärkeä. Palautteen päiväkotia Kulmakartanon suunnalta antoi niin ikään syyskuussa 2020 varhaiskasvatuksen opettaja Liisa Paavolainen, joka työskenteli 5-6-vuotiaiden ikäryhmän kanssa opinnäytetyöni sanataideoppaan valmistuttua. Paavolainen sanoi oppaan tuoneen varhaiskasvatuksen käyttöön konkreettisia esimerkkejä sanataidekasvatuksesta. Kirjallisuusvinkit ja harjoitukset olivat hänen mukaansa sopivia ikäryhmälle. (Henkilökohtainen tiedonanto 22.9.2020.)

8.2 Eettisyyden pohdinta

Ennen opinnäytetyön prosessiin ryhtymistä, on opinnäytetyön tekijän selvítettävä opinnäytetyön hyöty ja siitä saatava tieto. On syytä pohtia, onko työ toteuttamisen arvoinen. Jo aiheen valinta on tutkimuseettinen kysymys. (Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyön eettiset suositukset.) Tekijänä pohdin aiheen olevan tärkeä sanataiteen tunnettavuuden lisäämiseksi varhaiskasvatuksessa. Lisäksi

ajattelen, että kaikki työ, joka lisää lapsen tarinankerronta ja lukemisvalmiuksia, on tärkeää.

Opinnäytetyö on julkinen. Opinnäytetyöprosessissa tärkeää on hankkia asianmukaista, luotettavaa teorialietoa. Lähteiden ajantasaisuus ja luotettavuus ovat mitä keskeisimpiä asioita työstettäessä opinnäytetyötä. Lähteitä löytyi onneksi monipuolisesti. Lasten kanssa toimittaessa ja lapsille suunnattua opasta toteuttaessa on tärkeää miettiä materiaalin soveltuvuutta ikäryhmälle.

Aikatauluissa pysyminen ja oman luotettavuuden osoittaminen opinnäytetyön tekijänä ovat tärkeitä asioita, joissa toivon onnistuneeni.

8.3 Oman ammatillisuuden pohdinta

Tämä opinnäytetyöni keskittyi sanataideoppaaseen ja teoriaan sanataidekasvatuksen taustalla. Aiheesta kuitenkin riittäisi ammennettavaa laajempaankin tutkimukseen, ja toivon jokin päivä palaavani lasten lukijuutta käsittelevien teemojen pariin. Opinnäytetyö toi minulle valmiuksia ohjata lapsille sanataidetta sekä kasvattaa heitä lukijoiksi. Kirjallisuuskatsauksen keinoin hankkimani teoria lapselle lukemisesta, lapsen kielellisistä valmiuksista 5-6-vuoden iässä ja sanataidekasvatuksesta avasi rutkasti käsitystäni varhaiskasvatusikäisille sopivasta sanataiteesta kokonaisuutena. Haluaisin tulevaisuudessa työskennellä sanataidekasvatuksen ja lukemaan innostamisen parissa.

Tämä opinnäytetyö tuki ammatillisia tavoitteitani. Sosionomiopinnoistani ja etenkin varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden antavasta suuntautumisesta oli huomattava apu ajatellen lapsen kehitysvaiheita. Sosionomikoulutuksessa syventyneet taidot ihmisen kohtaamiseen antavat hyvää pohjaa ajatellen sanataidekasvattajana toimimista.

LÄHTEET

- Alijoki, A. (2011). Lapsen tuen tarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa M. Nurmilaakso, & A-L. Välimäki *Lapsi ja kieli: Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* (s. 77-85). Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
- Allenius, K. & Väyrynen, T. (1993). *Sanataiteen taimitarha*. Kirjakiehin.
- Appleyard, J. A. (1990). *Becoming a reader: The experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press
- Einon, D. (2003). *Luova lapsi*. Hämeenlinna: Karisto
- Ekström, N, Puikkonen, E. & Karoliina, S. (2019). *Sanataidetta on! Työtavat, tekijät ja teoria*. Kirjan talo – Bokens hus ry
- Haanpää, P. (2015). *Sanataideohjaajan opas*. Vantaa: Hansaprint.
- Heinonen, S-L. & Suojala, M. (2001). Lapsi elää satua. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A., Ruokonen, I. (2001). *Taiteen ja leikin lumous*. Helsinki: Finn Lectura
- Heikkilä-Halttunen, P. (2018). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (toim.) (2007). *Tutki ja kirjoita*. (13.uud.p.). Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- Hyvärinen M., Mikander, P. & Ruusuvuori J. (toim.) (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino
- Itkonen, M. (2012). *Typografian käsikirja*. 4. tarkistettu ja laajennettu painos. Helsinki: RDS-yhtiöt
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnytetyön eettiset suositukset. Saatavilla <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnytetyopakki/Opinnytetyoprosessi/SoTeLi/Opinnytetyoprosessi/Eettiset-suositukset>
- Karvonen, P. Lehtinen, T. (2009). *Yhdessä: Leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa*. Erilaisten oppijoiden liitto ry ja Helsingin seudun erilaiset oppijat ry.
- Krutsin, P. (2013). *Lue niin kuin kirjoitat. Kirjoittavan lukijan pedagogiikka lasten sanataidekasvatuksessa* [Pro gradu -tutkielma Tampereen

- yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/84877/gradu06949.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Krutsin, P. (2005). Sanataidekasvatusta Suomessa – Kirjoittajakoulutuksesta kaikkien harrastukseksi. Teoksessa M. Mäkelä (toim.) *Sanaista taide* (s.25-36). Helsinki: BTJ kirjastopalvelu
- Lue Lapselle. Varhaiskasvatus voi sytyttää lukukipinän. Saatavilla <https://luelapselle.fi/varhaiskasvatus-voi-sytyttaa-lukukipinan/>
- Lyytinen, P., Korkiakangas, M., Lyytinen, H. (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. (1998) Porvoo: WSOY
- Mattinen, A. (30.10.2018) Miten ja miksi luen lapselle? [PowerPoint-diat] <https://www.avi.fi/documents/10191/12515015/Aino+Mattinen.pdf/1eae181a-5ac3-4d26-9569-637f4e64c68c>
- Nieminen, R. (2018). *Kuullun ymmärtämisen kehitys tehostetun satujen lukemisen kontekstissa* [Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, kasvatustiede]. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145553/Nieminen_Riikka_progradu.pdf?sequence=1
- Nurmilaakso, M. (2011). *Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
- Opetushallitus (2017). Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017. Saatavilla https://www.oph.fi/download/186919_Taiteen_perusopetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Parkkola, S.; Repo, N; Linna, H.; Takkinen, O.-M.; Tolonen, T.; Mäkelä, M.-L. (2004) *Timantinmetsästäjä – luovan kirjoittamisen opas*. Helsinki: WSOY
- Roiponen, M. (2016). Mikä sanataide? Kaltio 4/2016. Saatavilla <http://kaltio.fi/paperilehdesta/mika-sanataide/>
- Ruokonen, I, Rusanen, S., Välimäki A-L (toim.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
- Rissanen, M-J & Mustola, M. (2017). Lastenkulttuuri. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. (s.89-194). Tampere: Vastapaino Oy

- Sanataidekoulu Aapeli. Koulutus. Avot – Avoin taidekasvatusmalli tarjoaa konkreettisia työkaluja uuden varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamiseen. Saatavilla <https://www.sanataidekoulu-aapeli.fi/koulutus/>
- Snellman, M. (2014). Lastenkirja raollaan – avaa ovet sadulle. Vantaa: Lastenkulttuurikeskus. Saatavana: https://www.lastenkulttuuri.fi/wp-content/uploads/2016/02/lastenkirja_raollaan_menetelmaopas_vantaa.pdf
- Suojala, M. (2009). Lastenkirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyn laajentajana. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa* (s. 40–44). Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Uimonen, T. (2005). Asiantuntija kirjoittaa. Teoksessa Karhu, M., Salo-Lee, L., Sipilä, J., Selänne, M., Söderlund, L., Uimonen, T., Yli-Kokko, P. *Asiantuntija viestii. Ajatuksesta vaikutukseen* (s. 208-270). Helsinki: Inforviestintä Oy
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Saatavilla http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Välimäki, A-L. (2011). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa Nurmilaakso, M., Välimäki, A-L. (toim.) *Lapsi ja kieli – kielen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
- Åhlgren, T. (2017). *Sanataide ja erityistä kielellistä tukea tarvitsevat oppilaat*. Tapaustutkimus Vantaan sanataidekoulun ryhmästä. [Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto]. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57114/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201802191528.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Åhlgren, T & Mykkänen, I. (2018). Erityinen sanataidetunti – Erityislapsille suunnatun sanataideopetuksen teoriakenttää hahmottamassa. Teoksessa: Ekström, N., Puikkonen, E. & Suoniemi, K. (toim.),

Sanataidetta on! Työtavat, tekijät ja teoria. (s.33-55). Kirjan talo –
Bokens hus ry

LIITE 1: Opas

Hei!

Mitä sinulle kuuluu?
Minun nimeni on Sisu Sopuli,
ja minulle kuuluu pehmeän pörröistä
ja kutkuttavan kivaa!

Olen sanataiteellinen sopuli, ja haluan,
että kaikilla on kivaa sanojen kanssa.
Siksi tein tämän oppaan!
Opas sisältää sanataideharjoituksia, jotka
sopivat juuri teille 5-6-vuotiaat kaverini.
Voi näitä toki soveltaa ihan kenelle vain
- vaikka päiväkodin aikuisille!
Toivon iloisia, kielellisesti riemukkaita
ja räiskyviä sanataidetuokioita teidän
porukallenne.

Sanaisin ja pörröisin terkuin,

Sisu

OPPAAN SISÄLTÖ:

AAMUPIIRIIN

Yhdellä sanalla	3
Epätodellinen aamu	4
Viikonpäiviä ja kirjainkikkailua	5

RESEPTIHARJOITUKSIA

Reseptit	6
Resepti minusta	7
Vuodenaikareseptit	7

TÄYTÄ TÄMÄ -HARJOITUKSIA

Sydän ja myrskypilvi	8-9
----------------------	-----

KIRJOJEN PARISSA

Onni ja Aada päiväkodissa	10-11
Prinsessa Rämäpää ja vessasanat	12
Mummon kone	13

LORUJA JA LUETUN YMMÄRTÄMISTÄ

Mustekala löytää trikoot	14
Pikku Päkän Purjopäivä	15
	16

LEIKKEJÄ AAMUPIIRIIN

Yhdellä sanalla

Lapset istuvat piiriin ohjaajan kanssa. Piiriin mukaan otetaan pallo, jonka ensin nappaa aikuinen. Aikuinen aloittaa kertomalla nimensä ja yhdellä sanalla sen, miten hänen päivänsä alkoi.

”Olen Sisu Sopuli, ja päiväni alkoi hymyillen.” Sen jälkeen hän heittää pallon seuraavalle.

Tutussa porukassa harjoitusta voidaan soveltaa niin, että nimi jätetään kertomatta. Harjoituksessa huomio keskittyy siihen, mitä lapsi kertoo, kun hänellä on käytössään yksi sana kuvaamaan päiväänsä.

Epätodellinen aamu

Tämä harjoitus voi toimia edellisen harjoituksen jatkona tai itsenäisenä harjoituksena.

Lapset istuvat piiriin. Aikuinen pyytää jokaista kertomaan aamustaan siten, ettei mikään asia ole totta.

Mielikuvituksen ruokkimiseen voi käyttää myös esinepussia, josta kukin nostaa yhden esineen kertomuksensa tueksi. Pussiin voi sujauttaa melkein mitä tahansa.

Esimerkki: ”Olen Sisu, ja aamuni alkoi, kun ikkunaani koputettiin. Ikkunan takana seisoj yksisarvinen, joka halusi ottaa minut selkäänsä.”

Jos käytetään esinepussia, voi Sisun aamu muuttua aivan toisenlaiseksi! Millainen tarina syntyisi, jos Sisu saisi pussista vaikkapa lyijykynän?

VIIKONPÄIVÄ JA KIRJAINKIKKAILUA

Aikuinen kysyy:

”Mikä viikontäivä tänään on?”

Otetaan esimerkkipäiväksi maanantai.

Aikuinen tiedustelee, onko meneillään kepeästi sanottu, iloinen maanantai vai molliääninen maanantai?

Millä kirjaimella maanantai alkaa?

Miltä m-kirjain maistuu?

Miltä se näyttää?

Minkä muotoinen se on?

Jos m-kirjain olisi eläin,

mikä eläin se olisi?

Osaavatko lapset muodostaa omalla kehollaan m-kirjaimen?

Entä voiko m-kirjaimen muodostaa yhteisesti?

RESEPTIT

Reseptejä voi keksiä vaikka mistä!
 Reseptiharjoitukset päästävät mielikuvituksen valloilleen, ja niissä yhdistyvät kädentaidot ja sanataide. Tunnelmaan voi virittäytyä vaikkapa seuraavan lorun kera:

*Mistä on pienet
 tytöt tehty?
 Sokerista, kukkasista,
 inkivääristä kanelista.
 Niistä on pienet
 tytöt tehty!*

*Mistä on pienet
 pojat tehty?
 Etanoista,
 sammakoista koiran-
 hännän tupsukoista.
 Niistä on pienet
 pojat tehty!*

(Englantilainen kansanruno. Suom. Kirsi Kunnas)

Resepti minusta

Lapsille jaetaan paperille piirrettynä tyhjän purkin kuva. Aikuinen tai lapsi itse kirjoittaa purkin yläpuolelle Resepti minusta -tekstin. Tämän jälkeen lapsi saa vapaasti täyttää purkin piirtäen tai valikoituja materiaaleja käyttäen. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää aitoa purkkia, jota täytetään esineillä.

Esimerkki: Sisu Sopuli on tehty karvatupsuista, aakkosista, vesimelonista, karamellista, halauksista, lämpimistä ajatuksista ja kevätuulesta.

Vuodenaikareseptit

Mistä aineksista syntyy hyvä kesä?

Entä syksy, talvi tai kevät?

Lapset saavat piirtää onnistuneen (valitse vuodenaika) reseptin! Piirtää voi myös onnistuneen joulun tai loman reseptin.

TÄYTÄ TÄMÄ -HARJOITUKSIA

Eppu Nuotion (2019)

Minä tykkään nyt! -kirjan pohjalta

Lempijuttujen sydän

Aikuinen tai lapsi piirtää suuren sydämen. Sydämen voi myös leikata kartongista halutun värisenä. Tähän sydämeen lapsi piirtää tai aikuisen avulla kirjoittaa asioita, joista pitää. Sydämeen saa piirtää niin monta lempijuttua kuin sinne mahtuu!

Suututtavien juttujen myrskypilvi

Leikataan tai piirretään myrskypilvi. Myrskypilveen piirretään sellaisia juttuja, jotka suututtavat juuri nyt tai yleensä. Jos lapsiryhmässä toteutetaan molemmat harjoitukset, voidaan lopussa vertailla, kumpaan tuli enemmän juttuja, sydämeen vai myrskypilveen? Myrskypilveä voidaan käyttää myös tunteiden käsittelyssä. Lapsella voi olla käytössään myrskypilvien pohjia, joiden avulla voidaan ilmaista suuttumuksen tai ärsytyksen tunteita. Vastaavaa voidaan käyttää sydänpohjan kanssa.

KIRJOJEN PARISSA

**Maria Kuutti & Saara Söderlund
(2019): Onni ja Aada Päiväkodissa**

Seuraavat harjoitukset auttavat lasta pohtimaan omia mielenkiinnon kohteitaan ja sanallistamaan asioita, joista hän pitää tai ei pidä. Onni ja Aada päiväkodissa -kirja auttaa lasta peilaamaan omia jännityksen tunteitaan.

Harjoitus:

Paras päiväkotipäivä!

Harjoituksen voi toteuttaa suullisesti tai kuvittaen.

Lukekaa kirja lapsiryhmän kanssa.
Ohjaaja kehottaa lapsia pohtimaan,
millainen olisi maailman paras

päiväkotipäivä? Mitä tapahtuisi?
Mitä leikittäisi?
Ketä päiväkodissa olisi?
Ohjaaja kirjaa lasten ajatuksia ylös.
Lopuksi aikuinen lukee kuvauksen:
”Meidän ryhmämme maailman paras
päiväkotipäivä.”

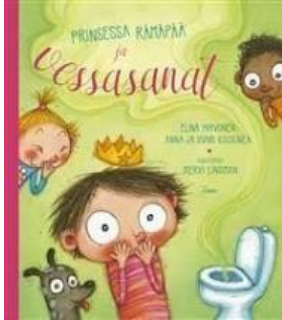
Harjoitus: Kurja päiväkotipäivä

Tämä harjoitus toteutetaan kuin edellinen, mutta nyt pohditaan, millainen olisi kurja päiväkotipäivä? Mitä tapahtuisi? Mitä syö-
täisiin? Millainen olisi päivärytmi?
Miten mälsää olisikaan?

Harjoitus: Uusi leikkikaveri

Pyydä tänään leikkiin sellaista kaveria, jonka kanssa et ole aiemmin leikkinyt.

**Elina Hirvonen, Anna & Iivari
Kiiskinen, Mervi Lindman (2019):
Prinsessa Rämäpää ja vessasanat**

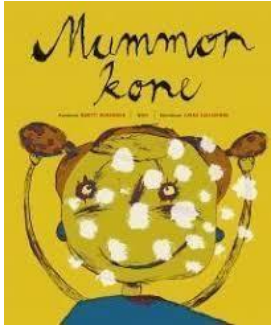

Lukekaa lapsiryhmässä Prinsessa Rämäpää ja vessasanat -kirja tai osia kirjasta. Askarrelkaa hauskojen ajatusten kruunu ja esitelkää se. Millaisia asioita lapsi ajattelee, kun hänelle on hauskojen ajatusten kruunu? Vaihtoehtoisesti voidaan askarrella hauskojen ajatusten viitta. Kirja taipuu moneen!

Lasta voidaan ohjeistaa ottamaan kruunu käyttöön aina, kun hänellä on mielessään jotain hauskaa jaettavaksi. Rämäpäällä on myös itkunestin ja näkymättömyysjauhetta – voisiko niille olla joskus käyttöä?

Missä tilanteessa lapsi kaipaasi näkymättömyysjauhetta?

Jukka Laajarinne & Martti Ruokonen (2005): Mummon kone

Mummo kieltää Lauraa laittamasta mummon koneeseen sormia.
Laura tottelee, mutta laittaa koneeseen kaikkea muuta!

Lapsiryhmälle luetaan Mummon kone -teos. Kirjan jälkeen lapset pääsevät luomaan omia koneitaan joko sanallisesti, piirtäen tai askarrellen.

Yhdessä pohditaan:

Miltä kone näyttää?
Mitä koneeseen voi laittaa?
Millaista ääntä se pitää?

LORUJA JA LUETUN YMMÄRTÄMISTÄ

Nämä harjoitukset vievät lorujen maailmaan. Tarkoitus on maistella luettua ja harjoittaa luetun ymmärtämistä.

Sinikka Nopola & Linda Bondestam (2019): Mustekala löytää trikoot

Lapsiryhmälle luetaan loruja Mustekala löytää trikoot -teoksesta. Tämän jälkeen lapsilta kysytään vuoron perään kirjan suosikkiloru tai kirjasta mieleen jäänyt loru. Lapsi esittää valitsemastaan runosta oman näkemyksensä. Mistä runossa oli kyse? Millaisia ajatuksia se herätti? Oliko runossa sanoja tai ajatuksia, joiden tarkoitus mietitytti? Oliko runo iloinen vai surullinen? Miksi? Oliko runossa jokin ongelma ja voisiko sen ratkaista jotenkin?

Kaisa Raittila ja Matti Pikkujämsä (2012): Pikku Päkän purjopäivä

Harjoitus:

Kirja luetaan lapsiryhmälle. Sen jälkeen lapset saavat aikuisen johdolla pohtia kuulemaansa aukeama tai loru kerrallaan. Mitä ihmettä tässä kirjassa tapahtui? Päkän päivä on **porkkanana**! Mitä kummaa se tarkoittaa? Mitä meinaa, että Päkä puristaa punaista? Entä mitä se, että Päkä katselee naurun ikkunasta? Millaisesta ikkunasta lapset itse tänään katselevat? Onko se naurun ikkuna vai jonkin muun tunteen?

Harjoitus:

Lapset askartelevat naurun tai jonkin toisen tunteen ikkunan.

*MAHTAVA MATKA
KIRJOJEN JA SANJOJEN ÄÄRELLÄ!*

Opas: Elina Piispanen
Instagram: sanataidesopuli1
Kannen kuva: Marjukka Jokinen
Instagram: jokinenmarjukka

LIITE 2. Kysymykset Anne Karjulalle ja Pia Krutsinille

Millainen on taustasi varhaiskasvatusikäisten lasten sanataidekasvattajana?

Millaisia kokemuksia sinulla on varhaiskasvatusikäisten sanataiteesta?

Millaisina sanataidekasvatuksen kohderyhmänä koet 5-6-vuotiaat lapset?

Miten 5-6-vuotias lapsi hyötyy sanataidekasvatuksesta?

Millaisista harjoituksista 5-6-vuotiaat lapset innostuvat?

LIITE 3. Kysymykset Suvi Haapalalle

Onko sanataide terminä tuttu päiväkotitouhula Kulmakartanossa?

Miten paljon päiväkodissanne luetaan? Missä tilanteissa?

Millaisia kielellisiä harjoituksia päiväkodissanne on?

Millainen kokemuksesi mukaan on 5-6-vuotiaiden lasten kiinnostus kieleen?

LIITE 4: Anne Karjulan palaute

Elina Piispanen: Sopulin sanataideopas

Palaute: Anne Karjula, Sanataidekoulu Aapeli, vastaava sanataideohjaaja

Sopulin sanataideopas on tiivis ja monipuolinen tutustumisopas sanataiteeseen. Oppaan harjoitukset ovat helposti toteutettavissa päiväkotitai esikouluryhmän arjessa, ja harjoituksissa on huomioitu hyvin kohderyhmän ikätaso. Harjoitukset vievät myös hienosti Varhaiskasvatussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueille, kuten oppimisen ja ajattelun, kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun sekä monilukutaidon äärelle. Tehtävien otsikointi ja jako on selkeä. Oppaasta on helppo poimia erityyppiset harjoitukset erilaisiin arkitai opetustilanteisiin. Harjoituksissa lasten oma ääni, ideat ja tarinat pääsevät hyvin esille niin puhutun kielen, piirtämisen kuin monitaidetehtävien kautta. On hyvä, että harjoitusten ohjeissa on kuvattu vaihtoehtoisia toteutustapoja erilaisille lapsille ja lapsiryhmille. Tehtävissä on huomioitu hienosti myös tunnekasvatus, ja harjoituksissa annetaan tilaa lapsen omien kokemusten ilmaisuun. Oppaan harjoitukset toimivat niin yksittäisinä makupaloina kuin useamman harjoituksen kokonaisuutenakin. On hyvä, että opas sisältää kirjavinkkejä, kirjallisuuslähtöisiä sanataidetehtäviä sekä yksittäisiä sanataideharjoituksia. Tämä tarjoaa alustan 5–6-vuotiaiden sanataiteiluun niin oman monitaiteisen tuottamisen kuin julkaistun lastenkirjallisuuden äärellä.

LIITE 5. Palautekysely ja palaute päiväkotikoulmakartanosta

1. Palveleeko opas tarkoitustaan olla sanataidekasvatusta kehittävä toimintamuoto päiväkotikoulmakartanossa?
2. Millaisia harjoitukset ovat ikäryhmä huomioiden?
3. Miten lapset vastaanottivat harjoitukset? (Lasten ajatuksia oppaasta/harjoituksesta tai harjoituksista, jos näitä on mahdollisuus / aikaa saada. Jos ei, niin se ei haittaa.)
4. Millainen oppaan ulkoasu oli?
5. Ovatko harjoitukset selkeitä / helppoja toteuttaa?
6. Mitä uutta opas tarjosi päiväkotikouluun?

Vastaukset / Varhaiskasvatuksen opettaja Liisa Paavolainen

1. Oppaasta saa hyviä ideoita ja se konkretisoi sanataidekasvatuksen sisältöä. Koen, että ryhmäläiseni voisivat innostua monista harjoitteista, esim. reseptit ja suututtavien juttujen myrskypilvi. Tunnetaitojen yhdistäminen sanaleikkeihin on mainio idea.
2. Harjoitteet sopivat 5-6-vuotiaille hyvin, kirjallisuusvinkit olivat hyviä ikäryhmää ajatellen.
3. Aamukokoontumisilla olemme ottaneet kuulumisia yhdellä sanalla ja epätoollisen aamun kautta. Lapsista oli hauskaa keksiä jotain hullunkurista aamusta, useimmiten aiheet ajautuivat vessajuttuihin.
4. Ulkoasu on selkeä, sisällysluettelosta saa hyvän katsauksen sisältöön ja ohjeet ovat kuvattu ymmärrettävästi. Fontin olisin vaihtanut johonkin toiseen, comic sans on vähän vanhahtava. Ehkä tekstin asettelua olisi voinut selkiyttää välilyönnein/sisennyksin hieman, tällöin harjoitteiden kysymykset erottuisivat perusohjeista paremmin.
5. Kyllä
6. Erityisesti nuo kirjallisuuteen liitetyt harjoitteet olivat uusia, esim. tuo hauskojen ajatusten kruunu -tehtävä.